

ASPROSEAT

Serveis Centrals:

C/ Dolors Aleu, 27-33 · 08908 l'Hospitalet

Tel. 932 236 391 · Fax 932 234 226

e-mail: asproseat@asproseat.org

www.asproseat.org

Pròleg

Aquest estudi forma part d'un projecte més ampli planificat en tres etapes des del 2005 fins al 2010, elaborat per iniciativa de l'Associació ASPROSEAT, -adreçada a la promoció i atenció de les persones amb discapacitat i les seves famílies- amb la col·laboració de "la Caixa" (DAN Zona Franca Poble-sec):

Consta d'una primera fase que inclou la convocatòria d'un concurs literari sobre discapacitat adreçat a totes les escoles de l'àrea d'influència de l'Associació durant l'any 2005, és a dir del Districte III (Sants - Montjuïc) de Barcelona i del Districte III de l'Hospitalet (Santa Eulàlia, Gornal i Gran Via Sud).

La segona i la tercera fases consten de les convocatòries bianuals del concurs, 2007 i 2009 que amb una difusió més àmplia ens permetran obtenir, amb la col·laboració dels centres escolars i dels agents implicats, una mostra més àmplia que possibiliti que els resultats de la investigació durant el 2008 i 2010 siguin extrapolables a la població escolar.

La iniciativa d'aquest projecte, sorgida arran dels actes commemoratius del 25è aniversari de l'Entitat, té com a objectius, a més dels de fomentar la reflexió i la sensibilització de la població escolar sobre la discapacitat, i difondre l'objecte de la nostra Entitat, utilitzar el material per obtenir una mostra que possibiliti iniciar l'estudi d'investigació sobre la percepció social i les actituds de la població en edat escolar vers el col·lectiu, atès que aquestes actituds tenen una importància cabdal per aconseguir la integració real.

A l'hora pretenem que esdevingui una eina per a les entitats i per als professionals tant de l'ensenyament com del sector de la discapacitat, que faciliti conèixer més a fons la percepció i les actituds dels ciutadans que com a tals s'estan formant i poder aplicar o desenvolupar activitats, continguts o objectius per avançar cap a la normalització i cap a una societat per a tothom.

Com podreu veure, malgrat que les dimensions d'aquesta primera mostra no permeten generalitzar les conclusions a tota la població, sí que ha permès fer-hi unes primeres hipòtesis. Com ja ressenyàvem al recull dels treballs més significatius de la primera convocatòria, en aquesta fase ens sentirem satisfets si hem ajudat a despertar la curiositat i la reflexió que, sens dubte, faran que es compreguin i coneguin millor les capacitats i la complexitat de les diferències de les persones amb algun tipus de discapacitat i poder difondre aquestes hipòtesis preliminars amb esperança i optimisme cap al futur.

Introducció

Aquest treball té com a objectiu estudiar les actituds que es posen de manifest a les redaccions que han fet els alumnes participants al 1r Concurs Literari d'ASPROSEAT.

L'estudi de la percepció o actituds socials té una llarga tradició en el camp de la investigació social. En el tema concret de les actituds vers la discapacitat i, per establir un punt d'origen, ens podem remetre a l'article "The Social Psychology of Physical Disability" de Barker, R G publicat l'any 1948 dins de la revista *The Journal of Social Issues* dins d'un monogràfic que du el mateix nom que l'article.

Quant als estudis dins del nostre entorn cultural, tot i que amb menys tradició i quantitat, podem, igualment, disposar de material. El treball de Verdugo, Jenaro i Arias (1995) pot orientar-nos en la recerca d'aquest.

La importància de l'estudi de les actituds vers el col·lectiu de les persones amb discapacitat, al nostre entendre, té unes conseqüències eminentment pràctiques ja que aquestes actituds poden afavorir o dificultar els processos d'integració.

Mètode

Al nostre entendre un dels principals problemes en l'estudi de les actituds en general és que cada estudi acaba desenvolupant unes categories pròpies que no permeten la comparació ni estudis sobre l'evolució en el temps. En aquest sentit hem volgut utilitzar els cinc factors de l'EAPD de Verdugo, Arias i Jenaro (1995), però, aplicats sobre un material literari i no sobre qüestionaris. Es tracta d'emprar una metodologia que permeti aplicar tècniques estadístiques sobre un material literari i no sobre qüestionaris.

Definició operativa de les categories

Per poder categoritzar el contingut de les redaccions dins dels cinc factors assenyalats s'ha dut a terme una divisió en diferents nivells definits de la manera següent:

1.- Factor I -Valoració de capacitats i limitacions: "concepció que qui respon té de les persones amb discapacitat respecte a la capacitat d'aprenentatge i de resolució, i mostra les inferències sobre les aptituds (generals i específiques) orientades a l'execució de tasques".

Dins aquest factor hem generat quatre nivells:

1.1.- Superior (S): Es presenta la persona amb disminució amb capacitats d'execució excessives i incompatibles amb la seva afectació de forma irreal o anecdòtica. En seria un exemple l'autista geni.

1.2.- Normal (N): La persona amb ajuts o sense presenta un nivell d'execució compatible amb la seva afectació.

1.3.- Inferior (I): Se centra en el que no pot fer o atribueix "incapacitats" que no estan relacionades amb l'afectació. En seria un exemple un cec que no pot nedar.

1.4.- Absent (X): La redacció no conté ni permet inferir afirmacions en aquest factor.

2.- Factor II - Reconeixement/negació de drets: "reconeixement de drets fonamentals de la persona (per exemple, igualtat d'oportunitats, votar, accedir a crèdits, etc.) i, en particular, el dret que tenen a la normalització i a la integració social".

Dins aquest factor hem generat quatre nivells:

2.1.- Superior: atribuir drets per sobre de capacitats. En seria un exemple la gestió del patrimoni per part d'una persona amb afectació intel·lectual profunda.

2.2.- Normal: descriure les persones amb drets fonamentals ja sigui de forma implícita, ja sigui reivindicant-los.

2.3.- Inferior: Implicaria la segregació i la negació de drets.

2.4.- Absent: La redacció no conté ni permet inferir afirmacions en aquest factor.

3.- Factor III - Implicació personal: "està format per judicis referits a comportaments concrets d'interacció que la persona duria a terme en relació a persones amb discapacitat. Una puntuació alta en aquest factor indica una predisposició favorable a actuar i a manifestar una acceptació efectiva de les persones amb discapacitat en situacions personals, laborals i socials."

Dins aquest factor hem generat tres nivells:

3.1.- Normal: Hi ha una acceptació favorable a la interacció en diferents situacions.

3.2.- Inferior: Inclou tant el rebuig com actituds protectores i paternalistes.

3.3.- Absent: La redacció no conté ni permet inferir afirmacions en aquest factor.

4.- Factor IV- Qualificació genèrica: “es compon d'atribucions globals i qualificacions generals que qui respon fa sobre els trets presumptivament definitoris de la personalitat o conducta de les persones amb discapacitat

Dins aquest factor hem generat quatre nivells:

4.1.- Superior: atribuir trets i conductes generals idealitzades a les persones amb discapacitat.

4.2.- Normal: atribuir trets i conductes properes a la població general.

4.3.- Inferior: Trets i conductes negatives, suposa una desvaloració de les persones amb discapacitat.

4.4.- Absent: La redacció no conté ni permet inferir afirmacions en aquest factor.

5.- Factor V - Assumpció de rols: “agrupa ítems que consisteixen en presumpcions que qui contesta efectua respecte a la concepció que de si mateixa tenen les persones amb discapacitat (per exemple, autoconfiança, capacitat de normalització social, satisfacció amb si mateix, autoestima alta)”. Dins aquest factor hem generat quatre nivells:

5.1.- Superior: Es manifesta que les persones amb discapacitat es veuen a si mateixes d'una manera hipervalorada.

5.2.- Normal: Autoconcepte com el de qualsevol altre.

5.3.- Inferior: Concepció les persones amb disminució amb autoestima negativa.

5.4.- Absent: La redacció no conté ni permet inferir afirmacions en aquest factor.

Amb la metodologia utilitzada cal tenir present, a l'hora de generalitzar resultats, que majoritàriament el contingut de les redaccions fa referència a persones individuals i no ha col·lectius. És a dir, parlem més d'una persona invident que dels invidents. Per això cal tenir present el fenomen de la excepció: la percepció que es té d'una persona pot ser independent de la que es té del grup social al qual pertany. D'aquesta manera no es donaria una dissonància cognitiva en el fet de manifestar que un membre d'un grup social és, per exemple, treballador i alhora caracteritzar com a gaudí el grup social al qual pertany.

En tractar-se dels treballs presentats per un conjunt d'escoles al concurs literari organitzat per una associació dóna lloc a un seguit de limitacions metodològiques que, per rigor, cal assenyalar:

a.- No es compleixen els criteris estadístics d'aleatorietat o representativitat per parlar de mostra. Per tant, les inferències que s'hi facin no tindran més valor que el de ser apunts o suggeriments febles.

b.- La transcripció d'un text a categories, per molt que es faci amb rigor implica la presència de les actituds dels autors i no es pot parlar d'objectivitat en sentit estricte. En aquest sentit, s'ha intentat descriure acuradament les categories i, per tant, d'una manera subjacent les actituds dels qui hem "manipulat" el material original.

Per dur a terme la categorització dels textos, dos qualificadors els han llegit individualment. Posteriorment se n'han comparat les qualificacions. En cas de discrepància es procedia a una segona lectura i discussió fins arribar al consens. Amb aquest sistema s'ha arribat al 100% d'acord tant per fer canvis a la qualificació com per anar precisant les definicions operatives dels factors i dels nivells.

Mostra

Hi han participat un total de 44 alumnes de quatre centres educatius. La distribució per centres, cursos i sexe ha estat:

Centre	Participants	Curs	Participants
Francesc Macià	24	5 EP	11
IES Bisbe Berenguer	7	6 EP	13
IES Lluís Domènech i Montaner	3	3 ESO	4
FP Oscus	10	4 ESO	16
Total	44	Total	44

Sexe	Participants
Nois	18
Noies	26
Total	44

Tres dels centres pertanyen al districte de Sants-Montjuïc de Barcelona, i representen el 84% de les redaccions, i el quart a Santa Eulàlia de l'Hospitalet de Llobregat.

Els trets sociodemogràfics de cadascun d'aquests barris es mostra a les taules següents:

Barri (2005)	km²	Habitants	Hab/km²
Santa Eulàlia	1,37	40.776	29.764
Sants -Montjuïc	21,35	176.027	8.245

Grups edat	Santa Eulàlia (2005)	Sants-Montjuïc (2004)
0-4	4,42%	3,99%
5-9	4,26%	3,65%
10-14	3,93%	3,89%
15-19	4,71%	4,46%
20-24	6,79%	6,42%
25-29	9,61%	8,74%
30-34	9,58%	8,63%
35-39	8,35%	8,13%
40-44	7,28%	7,56%
45-49	6,95%	7,00%
50-54	7,27%	6,12%
55-59	6,93%	6,04%
60-64	5,28%	4,81%
65-69	4,12%	5,07%
70-74	3,73%	5,62%
75-79	3,02%	4,57%
80-84	2,15%	3,01%
85-89	1,08%	1,53%
90-+	0,54%	0,76%
	100,00%	100,00%

Naixement	Santa Eulàlia (2005)	Sants-Montjuïc (2004)
Catalunya	57,44%	61,74%
Resta Estat	26,76%	23,14%
Estranger	15,80%	15,12%
	100,00%	100,00%

Persones/habitatge	Santa Eulàlia (2005)	Sants-Montjuïc (2004)
1	20,42%	29,16%
2	29,33%	29,39%
3	23,75%	20,39%
4	18,03%	14,10%
5	4,52%	3,79%
+ 5	3,95%	3,17%
	100,00%	100,00%

Estudis pob. adulta (2001)	Santa Eulàlia	Sants-Montjuïc
Primaris	47,1%	35,2%
Secundaris	44,8%	49,8%
Superiors	8,1%	15,0%
	100,0%	100,0%

Alumnes	Santa Eulàlia (2004-2005)	Sants-Montjuïc (2003-2004)
Educ. infantil	1.124	4.779
Primària	1.551	6.371
ESO	1.053	4.680
Cicles formatius	352	2.035
Batxillerat	493	1.748
	4.573	19.613

Pel que fa a la presència de persones amb discapacitat observem:

2005	Motora	Orgànica	Visual	Auditiva	Psíquica	Mental	Descon.	Total
Barcelona	2,02%	1,71%	0,61%	0,28%	0,51%	1,16%	0,01%	6,29%
Sants-Montjuïc	2,20%	2,02%	0,65%	0,33%	0,64%	1,17%	0,01%	7,01%
L'Hospitalet	2,00%	2,10%	0,47%	0,26%	0,52%	0,96%	0,01%	6,31%

No s'hi han inclòs les dades referents a Santa Eulàlia perquè no les hem pogut localitzar.

Els valors observats fan pensar que ambdues zones en què es troben els centres educatius tenen un tret sociodemogràfic propers i per tant podem entendre'ls com a unificables. Alhora, aquestes dades permeten contextualitzar els resultats ja que les actituds, en general, són de naturalesa multidimensional i correlacionen, entre d'altres, amb factors socials, econòmics i culturals.

Resultats

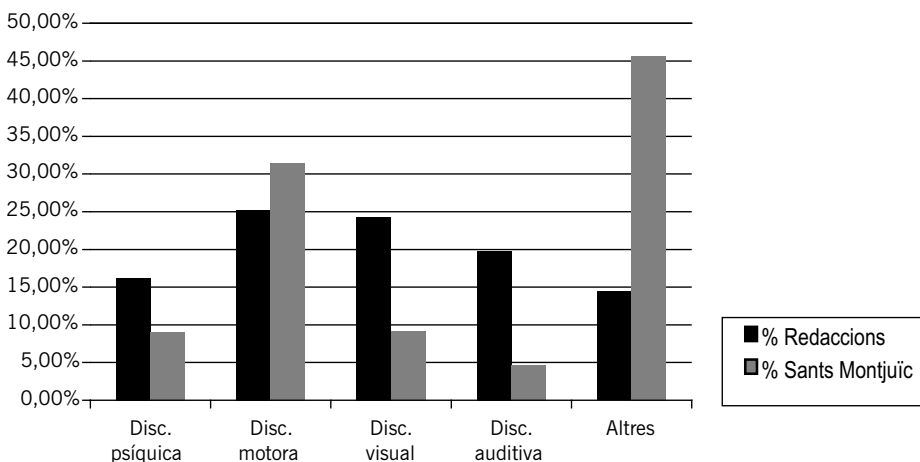
Tipus de discapacitat

En primer lloc hem volgut posar de manifest quins són els tipus de discapacitat a què s'ha fet referència i veure si hi ha relació o no amb la major o menor presència dins de la societat. Partim de la base que a més freqüència d'ocurrència més han de ser les vegades que queda reflectida als treballs. També hem comparat els resultats amb els que fan referència a la presència de persones amb discapacitat tant a la literatura infantil com als llibres de text, segons el treball de González López, Maria Teresa.

Discapacitats referides	Concurs literari	Literatura infantil i juvenil	Llibres de text	Tipus discap. Sants-Montjuïc
Psíquica	16,22%	24,27%	5,56%	9,06%
Motora	25,23%	25,24%	43,06%	31,43%
Visual	24,32%	16,50%	34,03%	9,22%
Auditiva	19,82%	4,85%	13,19%	4,65%
Altres	14,41%	29,13%	4,17%	45,64%
Totals	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

El primer que observem, un cop aplicades les proves de comparació de reparticions observades (X²), és que la freqüència d'aparició dels diferents tipus de discapacitat en les redaccions no segueix la distribució de les discapacitats dins de la població afectada, ni de la presència en la literatura infantil i juvenil ni en els llibres de text.

Al gràfic següent poden veure millor aquest fenomen:

D'una banda, trobem que les discapacitats tant visuals com auditives estan fortament sobrerrepresentades i, una mica menys, també ho està la discapacitat psíquica. I, de l'altra, ens trobem, d'una manera poc significativa, la discapacitat motora i, a la franja alta, el grup format per les malalties orgàniques no motores i les malalties mentals.

Aquestes dades ens indiquen que no és la major o menor presència de cada tipus de discapacitat en la societat el que en determinarà la presència a les redaccions, sinó que cal recórrer al fenomen de la perceptibilitat/invisibilitat social.

En aquest sentit voldríem, tenint present el caràcter provisional de les dades, establir una línia divisòria entre discapacitats presents en l'imaginari col·lectiu com serien les visuals, les auditives, les psíquiques i, creiem, les motores i les encara invisibles com són les malalties mentals i les orgàniques.

Terminologia associada a la discapacitat

A partir del treball elaborat per Aguado, Alcedo et al. sobre la valoració dels termes associats a la discapacitat hem volgut conèixer la freqüència d'utilització de termes en funció del grau de connotació semàntica negativa positiva associada.

Terme	N	Terme	N
Subnormal	0	Incapacitado	2
Marginado	0	Disminuido	0
Anormal	0	Desvalido	0
Trastornado	0	Inválido	11
Retrasado	3	Discapacitado	28
Tullido	0	Impedido	0
Deficiente	4	Minusválido	4
Lisiado	0	N.Especiales	2
Inadaptado	0	Enfermo	1
Mutilado	0	Excepcional	0

S'observa, doncs, una molt baixa utilització de termes amb més càrrega pejorativa i una gran freqüència d'utilització del terme "discapacitat" que podria atribuir-se a la consigna donada per poder participar al concurs. Cal ressaltar aquest bon resultat malgrat, com assenyalen els mateixos autors, l'alta tendència a utilitzar termes de càrrega negativa als mitjans de comunicació.

Categories

Els resultats obtinguts per a cada categoria es mostren a la taula següent:

Total	Capacitat	Drets	Implicació	Genèrica	Rols
S	0,00%	0,00%		6,82%	0,00%
N	61,36%	81,82%	88,64%	34,09%	13,64%
I	31,82%	0,00%	0,00%	6,82%	29,55%
X	6,82%	18,18%	11,36%	52,27%	56,82%
Total	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

L'observació dels % més elevats resulta encoratjador. Es pot observar que, majoritàriament, s'atribueixen al col·lectiu objecte d'estudi capacitats coincidents, sempre des del punt de vista dels autors, amb les seves afectacions. Les redaccions no se centren en el que les persones no poden fer, sinó en el que poden fer. A més, s'observa que hi ha una atribució de drets igual que a la resta de població i una forta tendència a acceptar la interacció amb aquest col·lectiu.

Cal esmentar a part els resultats obtinguts en genèrica i rols on s'observa un important grup de redaccions on no es fan atribucions sobre trets generals de les persones amb discapacitat ni sobre autoconcepte. Malgrat que la consigna per participar al concurs era la d'elaborar una "redacció sobre la discapacitat", cosa que podria afavorir la presència d'afirmacions generals sobre la discapacitat, s'hi observa una baixa tendència a la generalització. Atès que parlem de baixa tendència a la generalització i no solament de generalitzacions negatives es pot desestimar que sigui a causa de l'aquiescència, o de l'intent de fer redaccions de l'agradat de qui organitza el concurs.

Aquest fet pot tenir diverses interpretacions. Una seria que, malgrat que les generalitzacions sobre les persones amb discapacitat són presents en els participants no s'explicitin perquè la composició d'una redacció no ho afavoreixi. En aquest sentit es podria donar la mateixa relació entre actitud i conducta que no sempre presenta alta correlació.

Una altra hipòtesi vindria donada per un nivell cognitiu en què les generalitzacions no estiguessin consolidades. Malgrat això, l'edat dels participants fa poc plausible aquesta possibilitat, però podria ser un factor explicatiu pel que fa als rols ja que la reflexió sobre com ens veu una altra persona podria implicar mecanismes conceptuals sofisticats.

Una possibilitat també és que no s'hagin creat estereotips, segons la terminologia de Lippmann, en un grup majoritari de participants. Aquesta possibilitat també ens plantejaria una qüestió important i és la de fins a quin punt, en ocasions, els mètodes de qüestionari permeten conèixer les actituds de les persones i fins a quin punt obliguen a “crear-les” als qui els contesten. Aquesta qüestió, d'especial interès teòric, podria clarificar-se si en posteriors concursos s'utilitzessin grups control que donessin responguessin qüestionaris.

Variable curs - edat

S'hi ha aplicat la prova estadística de Chi quadrat amb un ris del 0,05 i s'hi ha observat:

Els alumnes d'ESO atribueixen capacitats coincidents amb la discapacitat amb més freqüència que els d'EP. En aquests darrers hi ha una major tendència a minimitzar les capacitats. Per contra, quant als drets i a la implicació no hi hauria diferències, llevat que els més petits són els únics que poden no fer referència a aquest aspectes en els seus treballs.

Capacitats	S	N	I	X
EP	0	7	14	3
ESO	0	20	0	0
Total	0	27	14	3

Drets	Sí	No
EP	16	8
ESO	20	0
Total	36	8

Implicació	Sí	No
EP	20	4
ESO	19	1
Total	39	5

Rols	Sí	No
EP	15	9
ESO	4	16
Total	19	25

Genèrica	Sí	No
EP	17	7
ESO	4	16
Total	21	23

Els dos darrers quadres aporten més informació quant al fet observat anteriorment de la baixa presència sobre afirmacions referides a genèrica i rols. Una de les possibilitats explicatives que havíem plantejat ho relacionava amb l'edat dels participants. Les dades que observem són contràries a tal hipòtesi ja que són els participants més grans els qui menys generalitzacions fan.

Variable sexe

La taula següent ens informa de la distribució per sexe i situació escolar:

Sexe	EP	ESO
Nois	66.67%	10%
Noies	33.33%	90%

S'observa una majoria de participants de sexe masculí a EP i una inversió a l'ESO. A banda de l'interès que pot tenir conèixer els motius d'aquesta distribució, que tant pot ser a causa de la distribució general de l'alumnat com pel fet de reflectir l'interès pel tema, ens indica que la variables sexe contamina la variable curs i, per tant, en futurs treballs caldria veure si les afirmacions de l'apartat anterior són degudes a l'edat o al sexe.

Variable contacte

Diferents estudis han posat de manifest que hi ha relació entre el contacte amb un col·lectiu i el canvi d'actitud que poden manifestar en aquest sentit. La existència d'un grup d'alumnes participants en un crèdit variable que implicava la interacció amb persones amb discapacitat hauria de permetre observar aquest fenomen. Malauradament el baix nombre d'alumnes inclosos en aquesta experiència que han participat en el concurs (7) no en permet el tractament estadístic.

Discussió

Aquest treball posa de manifest resultats semblants a d'altres que s'han ocupat d'aquesta temàtica. Si comparem els resultats amb els de Moreno, Rodríguez i altres (2006) amb estudiants universitaris observem per a cada factor:

a.- Capacitats: Las atribucions a les capacitats i limitacions segueixen una tendència semblant. Menció a part requereix el tema de l'afectació intel·lectual. En el nostre treball hem introduït una classificació amb nivells on el "normal" es definia com que "la persona amb ajuts o sense presenta un nivell d'execució compatible amb la seva afectació". Per contra l'EAPD de Verdugo, Arias i Jenaro (1995) no fa aquesta matització i atorga puntuacions baixes en determinats ítems com l'1 ("Las personas con discapacidad con frecuencia son menos inteligentes que las demás personas") s'interpreten com actituds negatives, en tant que en el nostre treball no es fa si es refereix a persones amb limitacions intel·lectuals. Punt important que cal tenir en compte és l'afirmació que els estudiants universitaris que tenen contacte amb persones amb dèficits intel·lectuals manifesten actituds més negatives que la resta. Caldria aprofundir en l'estudi d'aquest fenomen ja que si s'interpreta com una visió més ajustada de les capacitats d'aquest col·lectiu no té transcendència més enllà d'una discussió "acadèmica". Si al contrari es constatés que la percepció de les limitacions pròpies de l'afectació intel·lectual - per part de les persones que participen en programes de convivència, integració i altres - dona lloc a una generalització a altres tipus de discapacitats caldria introduir correccions en aquests programes per evitar generalitzacions, de la mateixa manera que si la percepció dels dèficits auditius en persones afectes d'aquesta problemàtica es generalitzessin als altres.

b.- Reconeixement de drets: D'una manera semblant al punt anterior, la introducció d'un nivell superior entès com a "atribuir drets per sobre de capacitats". En seria un exemple la gestió del patrimoni per part d'una persona amb afectació intel·lectual profunda. Això fa que novament hi hagi un problema d'asincronia amb l'estudi. Així doncs, manifestar desacord amb el fet que les persones amb discapacitat puguin casar-se o tenir fills quan s'aplica a persones amb afectació intel·lectual s'entén en el citat estudi, i també amb l'EAPD, com a actituds negatives, en tant que en el nostre cas afirmacions semblants serien classificades com de sobrevalorització. Llevat d'aquesta matització no s'hi observen altres diferències.

c.- Implicació personal: S'observen resultats força semblants en aquest factor. Aquest fet és important perquè en tant que els dos anteriors poden entendre's com que encara no han arribat a un nivell de consens conceptual, aquí podem observar un acord tant en una mostra procedent d'estudiants universitaris com en una d'alumnes sense formació orientada vers al col·lectiu d'estudi.

d.- Qualificació genèrica: no és possible saber si la menor tendència a fer atribucions generals a la nostra població és a causa de les diferents metodologies dels estudis o a altres factors.

e.- Assumpció de rols: Novament les diferències metodològiques no permeten comparar resultats en aquest factor.

No voldríem acabar sense recordar que els resultats obtinguts han d'entendre's com a preliminars, ja que pot haver-hi una esbiaixada en la mostra, de manera que han estat els alumnes que tenen una bona predisposició els que hi han participat, mentre que aquells que rebutgen les persones amb discapacitat s'han limitat a no participar-hi. En aquest sentit caldria, amb vista a properes convocatòries del concurs, conèixer l'índex de participació i els sistemes de selecció dels participants en cada escola.

A banda de les precaucions anteriors, sí que es pot afirmar que els resultats obtinguts fan ser optimistes amb vista al futur de la nostra societat en el tema de la integració efectiva de les persones amb discapacitat.

Bibliografia

Aguado, Alcedo et al: *Una escala de valoración de términos asociados con discapacidad: primeros resultados*. Revista Electrónica de Metodología Aplicada 1997, Vol. 2 núm. 1, pàg. 65/81

Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat: *Anuari estadístic de la ciutat de l'Hospitalet 2005*. Versió pdf. Web de l'Ajuntament.

Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat: *L'Hospitalet en xifres 2005-2006*. Versió pdf. Web de l'Ajuntament.

Ajuntament de Barcelona: *Guies Estadístiques. Sants-Montjuïc en xifres*. Novembre 2006. Versió pdf. Web de l'Ajuntament de Barcelona.

Bueno, M; Molina, S y Seva, A: *Deficiencia Mental*. Vol. II. Aspectos psicosociales. Barcelona. Espaxs. 1999.

Dengra, R; Duran, R y Verdugo, MA: *Estudio de las variables que afectan a las actitudes de los maestros hacia la integración escolar de niños con necesidades especiales*. En Anuario Español e Iberoamericano de Investigación en Educación Especial. Madrid. 1991. CEPE

Generalitat de Catalunya: *Estadística de persones amb disminució 2001*. Secretaria General. Gabinet d'Estudis i Planificació. Juliol 2002. Versió pdf. Web de la Generalitat de Catalunya.

González López, Maria Teresa: *Los niños y adolescentes con discapacidad en la literatura infantil y juvenil y en los libros de texto. Un medio para la educación de actitudes*. MASTER EN INTEGRACIÓN DE PERSONAS CON DISCAPACIDAD: HABILITACIÓN Y REHABILITACIÓN. Universidad de Salamanca. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de Migraciones y Servicios Sociales. http://sid.usal.es/mostrarficha.asp_Q_ID_E_6647_A_fichero_E_8.4.1

Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat): <http://www.idescat.net/>

Instituto Nacional de Estadística (INE): *Encuesta sobre Discapacidades, Deficiencias y Estado de Salud, 1999*. Avance de resultados. Datos Básicos. Madrid . 2000. Versió pdf. Web de l'INE.

Moreno, F.J., Rodríguez, I.M., Saldaña, D. y Aguilera, A.: *Actitudes ante la discapacidad en el alumnado universitario matriculado en materias afines*. Revista Iberoamericana de Educación. Núm. 40/5. 2006.

Reina Vaíllo, R: *Propuesta de intervención para la mejora de actitudes hacia personas con discapacidad a través de actividades deportivas y recreativas*. <http://www.efdpportes.com>. Revista Digital. Buenos Aires. Año 9. Núm. 59. Abril 2003.

Siderstein, Gary N et al: *Estudio Multinacional de Actitudes hacia las Personas con Discapacidad Intelectual*. Special Olympics. 2003

The European Opinion Research (EORG): *Les Européens face aux Handicaps*. Eurobarometre 54.2 Commission européenne. Direction Générale de l'emploi, des relations industrielles et des affaires sociales. Unité EMPL/E/4.2001

Vander Zanden, James W: *Manual de Psicología Social*. Paidós. Argentina. 1 ed. 1986.

Verdugo, M.A., Jenaro, C. y Arias, B.: *Actitudes sociales y profesionales hacia las personas con discapacidad: Estrategias de evaluación e intervención*". En M.A. Verdugo (Dir): **Personas con discapacidad: Perspectivas psicopedagógicas y rehabilitadoras**. Madrid: Siglo XXI de España Editores. 1995

Agraiments

A totes les persones que han col·laborat en aquesta primera fase del projecte i en especial a:

- "la Caixa" DAN Zona Franca Poble-sec
- Als membres del Jurat
- Als centres escolars i als docents implicats

ASPROSEAT

Notes:

